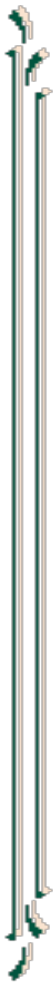

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
СФЕРИ ПОСЛУГ»

Харків
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
СФЕРИ ПОСЛУГ»**

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-консалтинг»
заочної форми навчання

**Харків
2019**

Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Економічна теорія сфери послуг» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» заочної форми навчання / уклад. Т. М. Камінська. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 43 с.

У к л а д а ч Т. М. Камінська

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 9 від 16.09. 2018 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ І ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Економічна теорія сфери послуг – наука, вивчення якої передбачає формування системи наукових поглядів на розвиток нематеріальної економіки, економічного мислення, адекватного постіндустріальному розвитку, та основних умінь по застосуванню у бізнес-практиці набутих знань.

Предметом навчальної дисципліни є відносини між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання послуг. Регулювання цих економічних відносин зумовлюється об'єктивними економічними закономірностями розвитку нематеріальної економіки, а реалізуються вони через поведінку суб'єктів, які приймають рішення в умовах необмежених потреб і обмежених специфічних нематеріальних ресурсів.

У процесі вивчення курсу студенти пізнають структуру національного виробництва, основні етапи розвитку економічної теорії сфери послуг як науки, основи функціонування нематеріальної економіки; роль і закономірності розвитку професійних, ділових, соціально-культурних, інтелектуальних і інформаційних послуг; вплив глобалізації на виробництво послуг та зростання їх експорту-імпорту в міжнародній економіці. Завданням вивчення курсу є: засвоєння особливостей дії економічних законів у сфері послуг, методів регулювання економічних відносин в умовах структурної перебудови національної і міжнародної економіки, методології економічного аналізу підприємництва у сфері послуг; вивчення закономірностей розвитку нематеріальної економіки з метою прийняття майбутнім підприємцем економічно виважених та ефективних рішень щодо розвитку свого бізнесу; усвідомлення пріоритетності та особливостей розвитку сфери послуг як сектору національної економіки, формування розуміння її внутрішньої структури, суперечностей розвитку і шляхів забезпечення сталого економічного зростання; набуття теоретичних знань для подальшого поглибленого вивчення проблем підприємництва у сфері послуг взагалі та бізнес-консалтингу зокрема, а та-

кож знань щодо економічної ролі держави у цій сфері, її впливу на створення умов для підприємців та споживачів послуг, шляхів забезпечення ефективного функціонування державного сектору економіки, пов'язаного з охороною здоров'я, освітою, культурою, та розвитку державно-приватного партнерства; оволодіння аналітичними навичками оцінювання стратегій розвитку фірм, що надають послуги, обґрунтування пропозицій та конкретних рекомендацій щодо їх удосконалення під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища; розуміння змісту корпоративного регулювання сфери послуг, соціальної відповідальності бізнесу та ролі некомерційних неурядових організацій у задоволенні суспільних потреб; орієнтування на засвоєння економічних процесів у сфері послуг на мікро- та макrorівнях, а також на виклики глобальної економіки; вивчення особливостей економічної інтеграції у сфері послуг, можливостей та умов просування бізнесу України на зовнішні ринки.

Курс економічної теорії сфери послуг складається з трьох розділів: теоретичні засади економіки сфери послуг; розвиток сфери соціально-культурних послуг; розвиток інформаційних та інтелектуальних послуг. На практичних заняттях передбачено для розгляду п'ять тем, які узагальнюють основні питання трьох частин курсу. Наприкінці методичних рекомендацій надані питання, що виносяться на залік.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для самостійної роботи: формулювання відповідей на теоретичні і тестові запитання для самоконтролю, виконання практичних завдань, написання рефератів, опрацювання рекомендованої літератури.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Введення в економіку сфери послуг (2 год)

План

1. Макроекономічний і структурний аналіз національної економіки
2. Світові тенденції розвитку сфери послуг та його особливості в Україні.
3. Предмет економічної теорії сфери послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Який показник є головним для оцінки національної економіки?
2. Назвіть сектори економіки за СНР.
3. У чому полягає макроекономічна структура економіки?
4. Чим відрізняються кінцеві та проміжні продукти? Які з них використовують у підрахунку ВВП?
5. Назвіть структуру ВВП за доходами і видатками.
6. Згадайте структуру ринку. На якому сегменті здійснюється продаж фінансових послуг?
7. Чим сфера економічної діяльності відрізняється від виду економічної діяльності?
8. Які види економічної діяльності належать до первинного, вторинного, третинного секторів?
9. Яка структура третинного сектору національної економіки?
10. Які головні риси нематеріальної економіки?
11. Назвіть головні світові тенденції розвитку сфери послуг. Чи мають вони прояв в Україні ?
12. Чим постіндустріальна економіка відрізняється від індустріальної та постіндустріальної?

13. Які особливості має предмет економічної теорії сфери послуг?
14. Хто з науковців досліджував сферу послуг?
15. У чому полягає специфіка нематеріальних благ і ресурсів?
16. З якими науками пов'язана економічна теорія сфери послуг?

Практичні завдання

1. ВВП складав: у 1996 р. – 81519 млн грн; у 2013 р. – 1465,19 млрд грн, у 2018 р. – 3558,7 млрд грн. Як збільшився номінальний ВВП за ці роки? Чому ВВП є головним індикатором зростання національної економіки? Яку роль посідають послуги у створенні ВВП?

2. Частка сфери послуг складає в Україні понад 50 % ВВП? Чи можна вважати, що це позитивний показник, який відображає постіндустріальні тенденції? Проаналізуйте структуру сфери послуг України за останній рік.

3. Структура ВВП за методом кінцевого споживання у 2017 р.: споживчі витрати – 66,5 %, державні закупівлі – 20,4 %, валове нагромадження – 20,7 %, чистий експорт – 7,6 %. Чи можна вважати, що зростання доходів населення є одним із чинників розвитку сфери послуг? Назвіть інші чинники, які, на вашу думку, сприяють розвитку сфери послуг.

4. Проаналізуйте процес виокремлення і розвитку економічної теорії сфери послуг та її місце в системі економічних наук. Яке значення має теорія постіндустріальної економіки Д. Белла для розвитку науки про нематеріальну економіку? Чи не суперечить вона класичній англійській науковій школі?

Тестові запитання

1. Яка з означених проблем стосується національної економіки?

- а) зниження витрат на виробництво товару;
- б) економічне зростання;

- в) підвищення рентабельності виробництва;
- г) місцеві (регіональні) податки;
- д) альтернативні витрати підприємця.

2. Суб'єкти, які є споживачами послуг, це:

- а) домашні господарства;
- б) держава; некомерційні організації;
- в) домашні господарства підприємства (фірми);
- г) домашні господарства, некомерційні організації;
- д) домашні господарства, підприємства, держава, некомерційні організації.

3. На якому ринку люди купують послуги першої необхідності?

- а) фінансовому;
- б) споживчому;
- в) товарному;
- г) ринку факторів виробництва;
- д) ринку праці.

4. Яка складова ВВП містить торговельний баланс товарів і послуг?

- а) споживчі витрати на товари;
- б) валові приватні інвестиції;
- в) державні закупівлі товарів і послуг;
- г) чистий експорт;
- д) споживчі витрати на послуги.

5. До нематеріальної економіки не належать:

- а) охорона здоров'я та соціальна робота;
- б) інформаційні послуги;
- в) вирощування пшениці;
- г) страхування;
- д) бізнес-послуги.

6. Хто з науковців є засновником теорії постіндустріальної економіки?

- а) К. Маркс;
- б) А. Смітт;
- в) Д. Белл;
- г) Аристотель;
- д) А. Лаффер.

7. Світовою тенденцією є:

- а) деіндустріалізація економіки;
- б) випереджаюче зростання випуску проміжного продукту порівняно з випуском кінцевого продукту;
- в) прискорений розвиток торгівлі у порівнянні з інформаційним сектором;
- г) випереджаючі темпи зростання третинного сектору у порівнянні з первинним і вторинним;
- д) випереджаючі темпи зростання сільського господарства.

8. Яка сучасна світова тенденція характерна для реструктуризації третинного сектору економіки?

- а) випереджальне зростання частки послуг інфраструктури;
- б) випереджальне зростання частки роздрібної торгівлі у загальному обсязі послуг;
- в) стабілізація розвитку професійних і науково-технічних послуг;
- г) скорочення інформаційного сектору;
- д) прискорений розвиток сектору освітніх і медичних послуг.

9. До світової тенденції належить:

- а) зменшення частки соціальних послуг у порівнянні з виробничими;
- б) переважання негативного сальдо торгівлі послугами на міжнародному ринку;
- в) зменшення темпів зростання туризму в азійських країнах;

- г) прискорена інтеграція новітніх послуг у матеріальне виробництво;
- д) зменшення темпів зростання консультаційних послуг.

10. Для якого етапу економічного розвитку роль нематеріальної економіки є вирішальною?

- а) індустріального;
- б) постіндустріального;
- в) доіндустріального;
- г) для етапу початкового нагромадження капіталу;
- д) для перехідних економік.

Список рекомендованої літератури

1. Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Ринок послуг у сучасній економіці та особливості його функціонування. Маркетинг послуг: навч. посіб. Львів: Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2018. С. 7-39. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf

2. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 228-234. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>.

3. Рокоча В. В., Одягайло Б. М., Терехов В. І. Геоелементарна економіка та глобальні стратегії українського бізнесу (антикризовий аспект): навч. посіб. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2017. С. 74-84. URL: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/navchalni-posibniki/rokocha_0001.pdf

4. Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. С. 31-36, 160-164.

Методичні поради до самостійної роботи

Розглядаючи перше питання, слід згадати сутність системи національного рахівництва (СНР) як методологічної основи підрахунку інших показників та визнання секторів національної економіки, а також з'ясувати, чим відрізняються поняття «вид економічної діяльності», «сфера» та «сектор» національної економіки. Зверніть увагу на види економічної діяльності, які належать до первинного, вторинного, третинного секторів національної економіки. Обміркуйте, чому сучасні науковці все частіше використовують терміни «четвертинний» та «п'ятеринний» сектори.

Для розуміння закономірностей розвитку нематеріальної економіки слід співставити світові тенденції та тенденції в Україні. Ви маєте зрозуміти для себе, чому за останні 50 років у трійці найуспішніших компаній світу з'явилися саме ті, які заробляють на інформаційно-комунікаційних послугах, а не виробництві товарів. Розглядаючи структуру вторинного і третинного секторів, важливо усвідомлювати, які види економічної діяльності переважають. Зверніть також увагу на те, що сфера послуг в Україні охоплює більш 50 % ВВП, але найбільша питома вага належить торгівлі й транспорту, а найбільші прямі інвестиції скеровуються у страхування й торгівлю. Про що це свідчить? Водночас зверніть увагу на те, що темпи зростання ІТ-сектору економіки України є дуже високими.

Проаналізуйте предмет економічної теорії сфери послуг і дайте відповідь, чому необхідно знати закономірності її розвитку для розуміння основ бізнес-практики в цій сфері. Важливим є також усвідомлення того, що нематеріальні ресурси мають свою специфіку, яка впливає на характер задоволення людських потреб. Ви маєте бачити і вміти пояснити взаємозв'язок економічної теорії сфери послуг з іншими економічними науками, що сприятиме успішному використанню на практиці всього комплексу знань.

Тема 2. Послуга та її властивості. Ринок послуг (4 год)

План

1. Сутність, функції та види послуг у сучасній економіці. Життєвий цикл послуг.
2. Ринок послуг, його структура та інфраструктура. Світовий ринок послуг.
3. Особливості конкуренції та дії законів попиту та пропозиції на ринку послуг.
4. Регулювання ринку послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Чим послуга відрізняється від товару?
2. Чи не призводить віртуалізація послуг як така до тіньової економіки, чи неминуча вона у цій сфері?
3. У чому полягають особливості та переваги ринку послуг?
4. Яке практичне значення має розуміння життєвого циклу послуг для бізнесу?
5. Який вид конкурентних структур переважає на ринку послуг?
6. Назвіть сегменти ринку послуг відповідно до видів економічної діяльності.
7. Чому на ринку послуг компетенція і репутація надавача відіграє більшу роль, ніж на традиційному ринку товарів?
8. Чому консультаційні бізнес-послуги покращують пропорції національної економіки?
9. Яким чином комплексність послуг, зміна цін на взаємодоповнюючі послуги впливають на попит на них?
10. Чому ефективний маркетинг є умовою розвитку ринку послуг?
11. Назвіть суб'єктів регулювання ринку послуг у національній і міжнародній економіці.

12. Назвіть функції держави як регулятора ринку послуг
13. Чим відрізняються суто суспільні послуги від суто приватних? Наведіть приклади.
14. Яким ринкам послуг найбільш притаманна асиметрія інформації?
15. Які переваги громадського регулювання ринку послуг у порівнянні з державою та ринком?
16. Які сучасні тренди світової торгівлі послугами?

Практичні завдання

1. За даними Державної статистичної служби України, у 2017 р. зареєстровано 338254 підприємств. Структура за видами діяльності – оптова та роздрібна торгівля (51,4%), інформаційні технології – 9,2%, послуги транспорту, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (6,1%). Інші послуги посідають нижчу сходинку. Як можна охарактеризувати цю структуру сфери послуг? Чи відповідає вона світовим стандартам?

2. Зазвичай послуги зорієнтовані на локальну аудиторію. Чи означає цей факт, що не уряд, а фірми, місцеві органи влади і некомерційні організації мають опікуватися наданням послуг? Як впливає децентралізація економіки на розвиток сфери послуг?

3. Проаналізуйте статтю академіка НАН України: Б. Данілішин. Як уповільнення зростання Китаю позначиться на Україні? *Новое время*. 2019. 14 січня. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/jak-upovilnennja-zrostantnja-kitaju-poznachitsja-na-ukrajini-2516811.html>

Дайте відповідь на запитання: як міжнародна торгівля послугами може протидіяти негативному впливу глобальних ризиків на торговельний баланс України і міцність гривні?

4. Позитивне сальдо України в зовнішній торгівлі послугами у 2016 р. становило 4541,5 млн доларів, у 2018 р. – 6048,6 млн доларів, у I кварталі 2019 р. – 1489,2 млн доларів. Чи можна вважати цей тренд прогресивним, якщо сальдо експорту-імпорту товарами за аналогічні періоди було негативним і дорівнювало відповідно 2886; 9801; 1456,4 млн доларів?

Тестові запитання

1. Які з нижченаведених ознак стосуються послуг:

- а) стандартність продажів;
- б) речовий характер;
- в) нерозривність виробництва, продажу і споживання;
- г) тривале збереження;
- д) відчутність.

2. Які послуги належать до абсолютно нематеріальних:

- а) транспорт;
- б) зв'язок;
- в) послуги ЖКГ;
- г) професійні послуги;
- д) оптова торгівля.

3. Особливістю послуги є:

- а) очевидна якість;
- б) невідчутність;
- в) різні акти виробництва і продажу;
- г) віддільність від виконавця;
- д) різні акти виробництва й експорту.

4. До особливостей ринку послуг відносять:

- а) домінування монополістичної конкуренції;
- б) відсутність тіньових економічних відносин;
- в) більша, ніж на традиційному ринку, інформація для споживачів;
- г) низька еластичність попиту на послуги;
- д) домінування монополії.

5. На які послуги існує низькоеластичний попит?

- а) ексклюзивні;
- б) низької якості;
- в) комплексні, взаємодоповнюючі;
- г) спортивні послуги;
- д) туристичні послуги.

6. *Оберіть суто суспільні послуги:*

- а) послуги перукарні;
- б) національна оборона;
- в) інформаційні послуги;
- г) спортивні послуги;
- д) туристичні послуги.

7. *Тарифи лежать в основі:*

- а) оплати послуг;
- б) оплати товарів роздрібно́ї торгівлі;
- в) оплати товарів в оптовій торгівлі;
- г) оплати придбання цінних паперів;
- д) оплати товарів.

8. *До економічних функцій держави на ринку послуг відносять:*

- а) встановлення цін;
- б) обмеження конкуренції;
- в) ліцензування професійної діяльності надавачів послуг;
- г) встановлення прямих зав'язків між надавачем послуг і споживачем;
- д) рекламна діяльність.

9. *Переваги ТНК на ринку послуг такі:*

- а) забезпечують рівний доступ до суспільних благ;
- б) протистоять монополізму;
- в) підтримують соціальні стандарти;
- г) підсилюють конкуренцію;
- д) сприяють передачі технологій від розвинених ринків до периферії.

10. *Громадське регулювання сфери послуг:*

- а) задовольняє ті ж самі потреби, що й держава;
- б) задовольняє потреби бюрократії;
- в) активізує людські ресурси, зростання відповідальності бізнесу;

- г) зміцнює ієрархію в державному секторі;
- д) забезпечують прибутковість бізнесу у сфері послуг.

11. До особливостей сучасної торгівлі послугами на світовому ринку належить:

- а) збільшення частки туризму, фінансових та бізнес-послуг;
- б) скорочення on-line торгівлі;
- в) зменшення наднаціонального регулювання;
- г) скорочення безготівкової торгівлі послугами;
- д) випереджальні темпи торгівлі послугами між країнами наздоганяючого розвитку ніж між постіндустріальними країнами.

Список рекомендованої літератури

1. Григорова-Беренда Л. І., Шуба М. В. Міжнародна торгівля послугами. Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навч. посіб. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. С. 70-92. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12492/2/%D0%A3%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B3%28%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%29.pdf>

2. Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Регулювання ринку послуг: міжнародний та національний аспекти. Маркетинг послуг: навч. посіб. Львів: Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2018. С. 19-22. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf

3. Моргулець О. Б. Сфера послуг як об'єкт управління. *Менеджмент у сфері послуг*: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 15-89. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf.

4. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посіб. Харків: Форт, 2014. С. 98-132. URL:

http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf

Методичні поради до самостійної роботи

При підготовці до першого питання треба звернути увагу на різницю економічної сутності товару і послуги, а також на специфіку результату, корисного ефекту, який досягається наданням послуги. Це критерій її якості. Ви маєте пам'ятати, що результат може бути кінцевим або проміжним, коли послуга виступає виробничим ресурсом. Треба зрозуміти різницю між відносно матеріальними та абсолютно нематеріальними (чистими) послугами, комерційними і некомерційними, побутовими (особистими); діловими (бізнес-послугами), управлінськими та адміністративними, суспільними послугами. Крім того, слід знати основні особливості послуг у порівнянні із товаром, тому що їх врахування на практиці впливає на правильну організацію бізнесу, маркетинг і менеджмент у сфері послуг, експортно-імпорتنі операції. Обміркуйте, які ризики відтворює нездатність послуг до збереження, їхня невідчутність, віртуалізація, невіддільність від виконавця. Зверніть увагу на значний вплив поведінки споживача на ефективність обслуговування і відповідний ступінь залежності отриманого ефекту від компетенції безпосередніх користувачів (наприклад, на ринку юридичних і консалтингових послуг).

При вивченні другого питання необхідно зрозуміти, що ринок послуг – це сегмент загальної ринкової системи економіки, тому його суб'єкти подібні суб'єктам ринку взагалі. Проте

зверніть увагу на переваги ринку послуг порівняно з ринком товарів. Обміркуйте, чому абсолютна монополія тут є менш вірогідною, а домінує ринок монополістичної конкуренції; як впливає висока еластичність попиту на більшість послуг на динаміку цін; чому перелив ресурсів з нерентабельного бізнесу до прибуткового у цій сфері є більш динамічним. Слід також уявити вади нерегульованого ринку сфери послуг. Важливо розібратися у структурі ринку послуг, його основних сегментах за різними критеріями, зокрема відповідно до видів економічної діяльності.

Специфіка послуги як товару зумовлює особливості дії законів попиту і пропозиції на ринку послуг. Ви маєте зрозуміти, чому попит на послуги формується під впливом не стільки ціни, скільки корисності для споживача, потенційної вигоди, тобто чому на перший план виходять нецінові чинники попиту. Обміркуйте, чому втрата репутації надавача послуг призводить до зниження конкурентоспроможності на ринку, чому важлива територіальна доступність послуг взагалі і соціально-економічна доступність (рівний доступ громадян до суспільних послуг), чому в процесі надання послуги необхідно налагодити хорошу взаємодію з клієнтом, показувати йому проміжні результати і враховувати його думку. Зверніть увагу на такий чинник, як комплексність послуг, вплив додаткових послуг на попит на основні послуги. Що стосується пропозиції послуг, вясніть не тільки її залежність від ціни, але й нецінові чинники її збільшення. Зверніть увагу на нездатність послуг до збереження і продумайте, як це впливає на раціоналізацію витрат підприємця.

Перед вивченням четвертого питання згадайте, які економічні системи існують або існували в історії. Особливо зверніть увагу на змішану економіку, її риси. Треба зрозуміти особливості державного регулювання сфери послуг, різницю між суспільними, приватними і змішаними послугами, роль державного сектору на ринку соціально-культурних послуг. Водночас обміркуйте наслідки зайвої присутності держави на ринку послуг і причини контрпродуктивної поведінки державних монополій на ринку ЖГГ, лобізму прийняття рішень на їх користь.

Важливо зрозуміти роль корпорацій у регулюванні ринку, їх здатність до стимулювання новітніх бізнес-послуг та передачі технологій. При розгляді питання про громадське регулювання треба звернути увагу на соціально-культурні послуги, бо вони домінують як об'єкт цього регулювання. Проаналізуйте роль громадських організацій у задоволенні потреб найбільш вразливих верств населення, сутність соціально-орієнтованого некомерційного маркетингу і залучення додаткових грошей до сфери послуг. В умовах глобальної економіки дуже важливо розуміти розвиток та регулювання світового ринку послуг на національному та наднаціональному рівні, сучасні тренди світової торгівлі послугами та вплив протекціонізму і фритредерства на ці процеси.

Тема 3. Розвиток сфери соціально-культурних послуг (2 год)

План

1. Економічні відносини у сфері охорони здоров'я, освіти, культури.
2. Роль соціально-культурних послуг в інноваційному розвитку.
3. Закономірності розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці.
4. Суперечності, перешкоди та шляхи розвитку сфери соціально-культурних послуг в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Чому у сферах охорони здоров'я, освіти, культури існують більш високі вимоги до принципів соціальної справедливості?
2. Що означає асиметрія інформації на ринку медичних послуг?

3. Чим обумовлений локальний монополізм на ринку соціально-культурних послуг?
4. Чому використання унікальних технологій викликає необхідність зрілої, відповідальної, освітньої людини?
5. Які позитивні екстерналії мають охорона здоров'я, освіта, культура?
6. Яким чином інноваційна культура сприяє зростанню креативності працівників?
7. Як впливає взаємодія різних культур на інтелектуальний потенціал міжнародних компаній?
8. Назвіть головні закономірності розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці.
9. Чим обумовлений тривалий тренд випереджального росту середніх витрат на охорону здоров'я та освіти порівняно з їх зростанням в інших сферах економічної діяльності?
10. Чим обумовлена глобальна конкуренція за кращих студентів і кращих викладачів університетів?
11. У чому полягає сутність і необхідність партнерства університетів і бізнесу?
12. Які головні шляхи розвитку сфери соціально-культурних послуг в Україні?

Практичні завдання

1. ВООЗ рекомендує урядам спрямовувати на розвиток охорони здоров'я не менш ніж 6 % ВВП для нормальної життєдіяльності людини. В Україні цей показник становить лише понад 3,5 %. Як це відбивається на якості життя громадян та зростанні інтелектуального потенціалу суспільства?
2. В Україні здійснюється реформа децентралізації та автономізації закладів охорони здоров'я, освіти, культури. Чи не сприятиме прийняття управлінських рішень на рівні закладів зниженню соціально-економічної ефективності їх діяльності та якості надання послуг? Обміркуйте умови, які не дозволять погіршити менеджмент у таких закладах, не призведуть до свавілля та зростання тіньової економіки?
3. Наведіть аргументи «за» і «проти» державно-

приватного партнерства на ринку медичних та освітніх послуг. Заповніть таблицю, наведену нижче.

Таблиця 1. Аргументація доцільності здійснення корпорацією політики соціальної відповідальності

Аргументи	
«за»	«проти»

4. У сучасному європейському середовищі освіта й знання стають транскордонним і транснаціональним явищем. Результатом є підвищення якості й конкурентоспроможності освітніх послуг з урахуванням загальноєвропейських вимог. Які переваги та вади містить у собі цей тренд для освіти України? Чи не сприяє він еміграції майбутніх і сучасних фахівців і зниженню інтелектуального потенціалу країни? Як мінімізувати негативні наслідки міграційних процесів?

Тестові запитання

1. Для медичної послуги притаманні:

- а) лікувально-профілактичний та соціально-економічний ефект;
- б) відокремленість від виконавця;
- в) набуття речової форми;
- г) її виробництво, надання й експорт не збігаються у часі;
- д) негативні екстерналії.

2. Прикладом локальної природної монополії є:

- а) ОПЕК – міжнародний нафтовий картель;
- б) компанія «Майкрософт»;
- в) видавництво «Комерсант»;
- г) юридична фірма «Глобус» у Києві;
- д) опорна школа в районі Харківської області.

3. Шляхи зменшення асиметрії інформації на ринку медичних послуг:

- а) протекціонізм;
- б) впровадження міжнародних протоколів лікування;
- в) контроль за поведінкою споживача;
- г) нагляд за діяльністю фармкомпаній;
- д) зменшення пропозиції праці лікарів.

4. Державне фінансування охорони здоров'я, культури, освіти – це:

- а) зростання альтернативних витрат у домашньому господарстві;
- б) формування дефіциту держбюджету;
- в) деіндустріалізація;
- г) розвиток споживчого ринку;
- г) інвестування в людський капітал.

5. В охороні здоров'я неможливі:

- а) децентралізація власності та передача її правомочностей самим лікувальним закладам;
- б) розвиток ринку приватних медичних послуг;
- в) великомасштабна приватизація лікувальних закладів;
- г) конкуренція між державним та приватним секторами охорони здоров'я;
- д) розвиток державно-приватного партнерства.

6. До переваг державного сектору в охороні здоров'я, культури, освіти слід віднести:

- а) управління ризиками споживачів;
- б) реалізацію конституційного права громадян на доступ до охорони здоров'я;

- в) залучення додаткових засобів страхувальників;
- г) розвиток конкуренції між закладами;
- д) поширення бюрократії.

7. У яких країнах переважає державний сектор охорони здоров'я?

- а) Швейцарії;
- б) Німеччині;
- в) США;
- г) Великій Британії;
- д) Грузії.

8. Комунальні заклади охорони здоров'я, культури, освіти мають таку характерну ознаку:

- а) фінансуються з місцевих бюджетів;
- б) засновані на колективній формі власності на засоби виробництва;
- в) завжди є комерційними;
- г) найбільш поширені у столиці;
- д) фінансуються з державного бюджету.

9. Зростання державних витрат на охорону здоров'я характерне для:

- а) азійських країн;
- б) скандинавських країн;
- в) країн ОПЕК;
- г) постсоціалістичних країн
- д) країн третього світу.

10. Виділіть світову тенденцію реформування закладів соціально-культурної сфери розвинених країн:

- а) масштабна приватизація закладів;
- б) децентралізація власності та передача її правомочностей самим лікувальним закладам;
- в) повернення колишнім власникам;
- г) реприватизація закладів;
- д) перетворення закладів у АТ.

11. *Яка з нижченаведених закономірностей притаманна сучасному розвитку охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальному світі?*

- а) скорочення суспільного сектору;
- б) централізація;
- в) випереджаюче зростання середніх витрат порівняно з їх зростанням в інших сферах економіки;
- г) збільшення ринку приватних послуг середньої освіти;
- д) зменшення некомерційного, неурядового сектору.

Список рекомендованої літератури

1. Моргулець О. Б. Роль сфери послуг в економічній системі країни. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 10-14. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf.

2. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 274-301, 330-335. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>.

3. Шевченко Л. С. Університетська освіта: економічні пріоритети та управління розвитком: монографія. Харків: Право, 2016. 188 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12374/1/Shevchenko_2016.pdf.

4. Камінська Т. М. Основи економічної теорії: підручник для студентів медичних закладів вищої освіти. 2-ге вид., випр. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. С.27-30; 47-50, 74-77, 88-94, 99-104, 166-170, 214-225.

5. Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. С.189-193, 262-267.

Методичні поради до самостійної роботи

Розглядаючи перше питання, слід зробити акцент на особливостях економічних відносин у сфері охорони здоров'я, освіти, культури. На відміну від традиційних економічних відносин, у цій сфері спостерігаються високі вимоги до принципів соціальної справедливості. Згадайте, чим економічна ефективність відрізняється від соціальної і чому для цієї сфери важливе досягнення саме соціально-економічної ефективності виробництва послуг. Проаналізуйте, чим обумовлена особлива роль держави у фінансуванні охорони здоров'я, освіти, культури на відміну від інших послуг і товарів. Згадайте про вплив соціально значущих зовнішніх ефектів. Крім того, обміркуйте такі особливості, як складності прийняття інвестиційних рішень у цій сфері, обмеженість доступу на ринок нових надавачів послуг охорони здоров'я, освіти, культури; асиметрія інформації про якість цих послуг; локальний монополізм.

Для розуміння ролі послуг охорони здоров'я, освіти, культури в інноваційному розвитку треба звернути увагу на те, що вони виступають як соціальні та економічні блага, кінцеві та проміжні, тобто інвестиційні блага. Обміркуйте, чому вони виконують капіталоутворюючу функцію і впливають на ефективне функціонування бізнесу і держави. Зверніть увагу, що освіта не дарма належить не тільки до соціально-культурних, а й інтелектуальних послуг водночас. Важливим є також усвідомлення того факту, що високий рівень культури допомагає діловим контрактним відносинам, а контрактна економіка – це атрибут сучасної розвиненої економіки. Проаналізуйте складові індексу глобальної конкурентоспроможності національної економіки: охорона здоров'я та освіта там зазначені як стрижневі чинники глобальної конкурентоспроможності.

Важливо знати закономірності розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці, при цьому слід звернути увагу на випереджаюче зростання витрат у цій сфері порівняно з їх зростанням в інших видах економічної діяльності. Краще за все зайти на сайт ОЕСР і проаналізувати

відповідну статистику. Додайте до цього аналіз зростання суспільних видатків, підвищення ролі держави та неурядового некомерційного сектору. Обґрунтуйте, чому повсюдно у світі діє тренд на децентралізацію власності та управління, зростання автономії навчальних, культурних та медичних закладів. В освіті дуже важливим є розуміння об'єктивності переходу від елітної освіти до високоякісної освіти для всіх громадян, зростання соціальної відповідальності університетів та громадського контролю якості освіти. Завжди треба пам'ятати про неминучий глобальний чинник сьогодення. Зверніть увагу на те, як він впливає на новий рівень ринків медичних, освітніх послуг та послуг культури, на зростання on-line освіти та медицини, на розвиток медичного туризму, зростання міграційних процесів на ринку праці лікарів, освітян та працівників культури. Продумайте, як впливає чинник культури на економічну інтеграцію, а розвиток культурного плюралізму – на ефективність ділових комунікацій між різними країнами.

Відповідаючи на четверте питання, треба уявити головну суперечність розвитку в Україні – між ієрархічною, строго вертикальною системою надання соціально-культурних послуг, яка притаманна командній економіці та по інерції залишається досі, та розвитком ринкових відносин у національній економіці загалом і, що особливо важливе, на міжнародному ринку. Сформулюйте головні шляхи реформування охорони здоров'я, освіти, культури, враховуючи світові тенденції й національні особливості та перешкоди, які треба подолати.

Тема 4. Розвиток інформаційно-комунікаційних та інтелектуальних послуг (2 год)

План

1. Інформаційні та інтелектуальні послуги: загальне та особливе. Особливості економічних відносин в інформаційно-комунікаційній сфері.

2. Сутність і сучасні тенденції розвитку ринку послуг ІКТ.

3. Консультаційні послуги як складова інтелектуальних послуг, світові тенденції їх розвитку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає економічний зміст інформаційних та інтелектуальних послуг?

2. Які загальні риси інформаційних та інтелектуальних послуг, у чому полягають відмінності?

3. У якому суспільстві знання та інформація виступають головними економічними ресурсами розвитку?

4. Чому в мережевій економіці стираються відмінності між фізичною та юридичною особою?

5. Які нові економічні перспективи відкривають інформаційні технології та мережева економіка?

6. Виділіть особливості економічних відносин у сфері ІКТ.

7. Чому на ринку інформаційних та інтелектуальних послуг спостерігається соціалізація власності й усуспільнення продуктивних сил?

8. Чим віртуальна фірма відрізняється від традиційної?

9. Назвіть суб'єктів та об'єктів ринку інформаційно-комунікаційних послуг. Хто виконує роль інформаційних посередників?

10. Перелічте сучасні тренди розвитку ринку послуг ІКТ.

11. Чому на ринку послуг ІКТ спостерігається поширення бізнес-практики аутсорсингу і в чому полягає її сутність?

12. Які економічні методи державного регулювання здатні запобігти зростанню кримінальних ринків послуг ІКТ?

Практичні завдання

1. Україна в 2018 р. поліпшила свої позиції в глобальному індексі (рейтингу) інноваційних країн, піднявшись за рік на 7 позицій – з 50-го на 43-є місце. Індекс розраховується як

зважаєна сума оцінок двох груп показників: 1) наявні ресурси і умови для проведення інновацій; 2) практичні результати здійснення інновацій. Чи можна вважати, що головним чинником покращення індексу стали інформаційні й інтелектуальні ресурси та продукти, які використовують в Україні? Назвіть інші можливі чинники інноваційного зростання національної економіки?

2. Розмежуйте ознаки (процеси), які характерні для старої, індустріальної економіки та нової, інформаційної, інтелектуальної економіки: повільні зміни ринків; управління якістю з урахуванням вимог споживачів; локальний характер конкуренції; ключовим фактором виробництва є знання, інновації, інформація; швидкі зміни ринків; головними джерелами конкурентних переваг є доступ до сировини, дешевої робочої сили; масове виробництво; глобальний характер конкуренції; головними джерелами конкурентних переваг є управління якістю з урахуванням вимог споживачів; ієрархічні, бюрократичні організаційні структури; інформаційні та комунікаційні технології; on-line бізнес; ключовим фактором виробництва є капітал; мережеві організаційні структури; невелике і гнучке виробництво.

3. Існує думка, що приріст експорту послуг ІТ України в останні роки є наслідком, головним чином, таких факторів: 1) збереження оптимального оподаткування; 2) збільшення штату фахівців у компаніях; 3) збільшення замовлень з-за кордону. Чи можна вважати екстенсивні чинники вирішальними для зростання ІТ-індустрії України? Назвіть інші чинники, які, на вашу думку, сприяють динамічному зростанню цього ринку?

4. У 2014 р. кіберзлочинці нанесли світовій економіці збитків на 445 млрд доларів, у 2017 р. – на 600 млрд доларів, що вже складає 0,8% від світового ВВП. Чи є неминучим зростання злочинів через віртуальний і мережевий характер економічних відносин? Чи можна вважати, що поява криптовалют є причиною зростання кількості світових центрів кіберзлочинності?

Тестові запитання

1. *Для інтелектуальних послуг характерна:*

- а) праця у механізованому сільському господарстві;
- б) багатостороння діяльність з охорони довкілля;
- в) професійна, розумова й творча діяльність, втілена у відкриттях, винаходах, патентах;
- г) громадська діяльність у сфері захисту тварин;
- д) волонтерська діяльність з постачання армії продовольства.

2. *Для яких ресурсів характерне безмежне нагромадження:*

- а) інтелектуальних;
- б) природних;
- в) фінансових;
- г) матеріальних;
- д) енергетичних.

3. *Знання як економічний ресурс є головним компонентом послуги:*

- а) туристичної;
- б) ділової;
- в) оптової торгівлі;
- г) інтелектуальної;
- д) інформаційної.

4. *Роль інформаційних та інтелектуальних послуг в інноваційному розвитку країни полягає у:*

- а) забезпечують фізичні та юридичні особи специфічними знаннями, інформацією, навичками та компетенціями;
- б) сприяють зростанню частки кваліфікованих працівників у національній економіці;
- в) забезпечують структурну перебудову експорту від сировинних до знаннємістких продуктів;
- г) сприяють залученню іноземних інвестицій;
- д) всі відповіді вірні.

5. Яка з наступних тенденцій притаманна сучасному розвитку світового ринку послуг ІКТ?

- а) скорочення кіберзлочинів;
- б) поширення бізнес-практики аутсорсингу;
- в) скорочення інфраструктури ринку;
- г) збільшення ринку суспільних послуг ІКТ;
- д) зменшення міжнародної конкуренції.

6. До сучасної тенденції ринку консалтингу в Україні відносять:

- а) зменшення консультацій з розробки і впровадження інформаційних технологій;
- б) зменшення консультацій з бізнес-планування;
- в) підвищення закритості консалтингу від світового ринку;
- г) збільшення частки українських компаній у загальному обсязі послуг;
- д) збільшення залежності від закордонних експертів.

Список рекомендованої літератури

1. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 240-245, 302-305, 317-329. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>.

2. Моргулець О. Б. Роль сфери послуг в економічній системі країни. *Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб.* Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 10-14. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf.

3. Марченко О. С. Ринок послуг юридичного консалтингу в умовах інноваційного розвитку національної економіки: монографія. Харків: Кортес-2001, 2007. 132 с.

4. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посіб. Харків: Форт, 2014. С. 120-125. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0>

%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96
%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%
B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%B2%
D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%BF
F%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%BF%D0%
%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_
%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%
B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D
1%86%D1%96%D0%B2.pdf.

5. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. С. 13-39. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8287/3/Intellectual_property_2017.pdf.

6. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навч. посіб. / Г. Г. Швачич, В. В. Толстой, Л. М. Петречук та ін. Дніпро: НМетАУ, 2017. С. 6-14. URL: https://nmetau.edu.ua/file/ikt_tutor.pdf

Методичні поради до самостійної роботи

При розгляданні першого питання треба дати визначення інформаційних та інтелектуальних послуг та пояснити, яку роль вони відіграють в інноваційному розвитку суспільства. Порівняйте темпи зростання цих послуг з послугами, наближеними до матеріального виробництва. Разом з тим ви маєте розуміти, що інтелектуальні та інформаційні послуги не є синонімами, з'ясуйте їх спільні риси та відмінності. Зверніть увагу на обов'язковий компонент кожної з послуг, чим вони відрізняються. Наприклад, передача інформації часто не пов'язана з передачею знання. Продумайте інші особливості інформаційних та інтелектуальних послуг. Важливо також зрозуміти, що їх результатом є не тільки кінцевий, а й проміжний продукт, тобто вони виступають у виді нематеріальних ресурсів. Проаналізуйте відмінності інформаційних та інтелектуальних ресурсів, які застосовуються у виробництві. Зверніть увагу на особливості

економічних відносин в ІКТ-сфері з точки зору власності та простору, де вони надаються, особливостей фірми, продукції, що виробляється, та зайнятості працівників.

Розуміння тенденцій розвитку ринку послуг ІКТ теж має велике значення, бо організація бізнесу всупереч цим тенденціям приречена, скоріше за все, на невдачу. Треба звернути не тільки на позитивні тенденції, які стимулюють економічний прогрес – наприклад, випереджальне зростання виробництва ІТ-продуктів порівняно з традиційним виробництвом, підвищення його частки у ВВП, динамічний розвиток якості програмного продукту і висококласного сервісу тощо, але й зростання збитків від кіберзлочинності на глобальному рівні. Розберіться, у чому полягає практика аутсорсингу, яка поширена на цьому ринку, назвіть її переваги та ризики.

Не менш важливим для розвитку бізнесу є правильне сприйняття тенденцій розвитку ринку консалтингових послуг як складової інтелектуальних послуг. Обґрунтуйте необхідність становлення інститутів, які організують, регулюють та сприяють зростанню економічної ефективності міжнародних компаній. Велику роль у цьому процесі відіграють глобалізація та транснаціоналізація ринку консалтингових послуг. Водночас обміркуйте, чому конкуренція серед самостійних гравців малого бізнесу теж посилюється, а консультант-клієнтські відносини модернізуються, чому умовою цих процесів є постійне підвищення кваліфікації надавачів консультацій та накопичення їхнього досвіду й мотивація праці. Зверніть увагу на умови переходу до інтегрованого консалтингу, який вирішує взаємопов'язані завдання, обміркуйте причини цієї динаміки. Окремо вясніть тенденції розвитку ринку юридичних послуг, особливо його транснаціоналізацію, посилення конкуренції (зокрема, з боку аудиторських фірм). Порівняйте світові тенденції розвитку консалтингових послуг з тенденціями в Україні.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2014. 671 с.
2. Безпека людського розвитку: економіко-теоретичний аналіз: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2010. 448 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4595>.
3. Гонта С. В. Системний підхід до дослідження структури національної економіки. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 27-33. URL: http://www.business-inform.net/pdf/2017/3_0/27_33.pdf.
4. Григорова-Беренда Л. І., Шуба М. В. Міжнародна торгівля послугами. *Теорія і практика зовнішньої торгівлі*: навч. посіб. Харків: ХНУ ім. М. Каразіна, 2016. С. 70-92. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12492/2/%D0%A3%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B3%28%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%29.pdf>
5. Грінченко Р. В., Літвінова В. О. Тенденції розвитку підприємств сфери послуг в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр.* Одеса: Одес. нац. екон. ун-т, 2017. № 1 (62). С. 77-83. URL: http://vsed.oneu.edu.ua/files/full/2017/vsed_62-2017.pdf.
6. Іваненко Ю. В. Стан та динаміка розвитку некомерційного сектору економіки в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр.* Одеса: Одес. нац. екон. ун-т, 2015. № 1 (56). С. 212-220. URL: http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2015/56/pdf/vsed_56-2015.pdf.
7. Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Економічна сутність, класифікація та основні характеристики послуг. *Маркетинг послуг: навч. посіб.* Львів: вид-во Львів. торг.-економ. ун-ту, 2018. С. 19-22, 40-75. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf
8. Камінська Т. М. Основи економічної теорії: підруч.

для студ. мед. закл. вищої освіти. 2-ге вид., випр. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 232 с.

9. Кічурчак М. Особливості споживання суспільних благ сфери культури в економіці України. *Економіст*. 2012. Серпень. URL: <http://ua-ekonomist.com/abstracts/social-policy/>.

10. Ковалик О. А. Передумови та перспективи ведення малого бізнесу на ринку туризму. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 88-92.

11. Ковальська К. В., Пастушенко Р. М. Тенденції розвитку ринку консалтингових послуг у контексті посткризового періоду в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С. 194-200. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/8/45.pdf>

12. Левковець О. М. Юридичні послуги у сфері інтелектуальної власності: економічна та соціальна ефективність. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 124-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_3_11.

13. Марченко О. С. Ринок послуг юридичного консалтингу в умовах інноваційного розвитку національної економіки: монографія. Харків: Кортес-2001, 2007. 132 с.

14. Матросова Л. М., Єчина Л. В. Інтелектуальні послуги як чинник інноваційного розвитку економіки України. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 56-68. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/3-56-68.pdf>.

15. Моргулець О. Б. Роль сфери послуг в економічній системі країни. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 15-89. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf.

16. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 217-349. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>.

17. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посіб. Харків: «Форт», 2014. 295 с. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96>

<http://dspace.oney.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2289/1/%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf>

18. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименка. Одеса: Астропринт, 2013. 335 с. URL: <http://dspace.oney.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2289/1/%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf>

19. Поворозник М. Ю. Міжнародний медичний туризм у формуванні глобального сегменту медичних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр.* Одеса: Одес. нац. екон. ун-т, 2017. № 2-3 (63-64). С. 16-24. URL: http://vsed.oney.edu.ua/files/full/2017/vsed_63-64-2017.pdf

19. Свидрук І. І. Індекс креативної активності вітчизняної економічної системи. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 61-69.

20. Черкасова С. В., Гаврилюк Г. Є. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. для студ. ден. і заоч. форм навчання. Львів: вид-во Львів. комерц. акад., 2016. 323 с.

21. Шевченко Л. С. Університетська освіта: економічні пріоритети та управління розвитком: монографія. Харків: Право, 2016. 188 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12374/1/Shevchenko_2016.pdf

22. Шевченко Ю. О. Основні тенденції розвитку національної сфери послуг в умовах глобальної економічної нестабільності. *Економічний вісник*. 2013. № 3. С. 59-67. URL: http://ev.nmu.org.ua/docs/2013/3/EV20133_059-067.pdf

23. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 504 с. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8287/3/Intellectual_properly_2017.pdf.

4. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ СФЕРИ ПОСЛУГ

Офіційні сайти

‣ <http://rada.gov.ua/> Офіційний веб-портал Верховної Ради України. На сайті містяться Конституція України, законодавство, законопроекти. Тут можна отримати інформацію про пленарні засідання, депутатський корпус. На сайті є відсилання до сайтів парламентів зарубіжних країн, сторінки депутатських фракцій та груп, міжнародні парламентські інститути.

‣ <https://www.president.gov.ua/> Офіційне інтернет-представництво Президента України.

‣ <http://www.kmu.gov.ua> Урядовий портал пропонує офіційну інформацію Уряду України, статистику.

‣ <http://www.me.gov.ua/> Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

‣ <http://www.minfin.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства фінансів України поряд з іншою офіційною інформацією пропонує відвідувачам бюджет України, дослідження та огляди, публікації, закони, укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, скорочений зміст журналу «Фінанси України».

‣ <https://mon.gov.ua/ua> Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

‣ <http://radakmu.org.ua> Сайт Ради підприємців України при КМУ. На сайті створені форуми для обговорення різноманітних тем. Сайт має каталог відсилань до інших ресурсів Інтернет, які включають до себе державні органи влади, громадські організації та компанії України, активно залучені до процесів розвитку підприємництва в країні.

- <http://www.bank.gov.ua> Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. На сайті можна знайти інформацію про платіжний баланс України з коментарями та аналізом, інформацію про послуги на фінансових ринках, законодавство України, іншу офіційну інформацію.
- <http://sfs.gov.ua/> Сайт Державної фіскальної служби України. Серед інших матеріалів на сайті публікується інформація про податкове законодавство, надається бізнес-інформація, містяться відсилання до сайтів органів законодавчої, виконавчої та судової влади.
- <https://www.wto.org> Офіційний сайт Світової організації торгівлі.
- <http://www.ncee.net/> Сайт Council for Economic Education (США). На сайті багато інформації англійською мовою.

Інформаційно-аналітичні сайти

- <http://www.business.ua> Щотижневий видання – газета “Бізнес”. На сайті викладені аналітичні матеріали, що публікуються у газеті. Основні рубрики: Держава та економіка. Фінанси. Промисловість. Практика підприємництва, менеджмент, маркетинг та технології, торгівля, податки.
- <http://www.economukraine.com.ua/index.php> Науковий журнал «Економіка України» публікує наукові статті та матеріали з міжнародної економіки та зовнішньоекономічної діяльності підприємств.
- <http://kontrakty.ua> Український діловий щотижневик “Галицькі контракти” подає ділові новини, статті й матеріали з фінансів, економічної теорії та практики тощо.
- <http://www.investgazeta.net> Українська інвестиційна газета «Інвестгазета» – всеукраїнський фінансово-економічний тижневик. Це професійне ділове видання, що висвітлює питання та проблеми вітчизняного бізнесу і світових ринків. Подає новини фінансового і фондового ринків, інформацію про діяльність компаній, аналітичні огляди, рейтинги.
- <http://www.intellect.org.ua> Інтернет-портал аналітичних центрів України надає аналітичним центрам право публіку-

вати свої матеріали (новини, аналітичні огляди, прогнози). За матеріалами сайту проводяться дискусії; відвідувачі сайту мають можливість залишити свої коментарі.

‣ <https://youcontrol.com.ua/> YouControl – інформаційно-аналітична платформа для бізнесової аналітики, конкурентної розвідки та перевірки контрагентів.

‣ <http://www.ier.com.ua/> Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій наводить місячний економічний моніторинг України, моніторинг інфраструктури України, наукові матеріали, книги.

‣ <http://library.nlu.edu.ua> Локальна комп'ютерна мережа Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого надає додаткову літературу для самостійної роботи студентів.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Кафедра економічної теорії використовує такі критерії при проведенні підсумкового контролю (заліку) з економічної теорії сфери послуг:

Оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в Нац. юрид. ун-ті ім. Ярослава Мудрого»
ЗАЛІК	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю несуттєвих помилок	90-100
	B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	80-89
	C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	75-79
	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	70-74
	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-69
НЕЗАЛІК	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	35-59
	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	1-34

6. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Секторальна структура національної економіки.
2. Світові тенденції реструктуризації національної економіки.
3. Сутність та структура нематеріальної економіки.
4. Еволюція наукових поглядів на розвиток послуг.
5. Предмет економічної теорії сфери послуг.
6. Зв'язок економічної теорії сфери послуг з іншими науками.
7. Постіндустріальна економіка, її риси.
8. Нематеріальне виробництво, його риси.
9. Специфіка нематеріальних благ і ресурсів.
10. Інтелектуальна власність у системі економічних відносин.
11. Роль сфери послуг у соціально-економічному розвитку.
12. Економічний зміст та види послуг.
13. Особливості послуги, її відмінності від товару.
14. Життєвий цикл послуг.
15. Роль консультаційних послуг у розвитку національної економіки.
16. Ринок послуг, його структура та інфраструктура.
17. Асиметрія інформації на ринку послуг.
18. Суто суспільні, суто приватні, змішані послуги.
19. Переваги ринку послуг порівняно з ринком товарів.
20. Особливості дії закону попиту на ринку послуг.
21. Особливості дії закону пропозиції на ринку послуг.
22. Тіньовий ринок послуг: основні сегменти та причини поширення.
23. Шляхи скорочення тіньового ринку послуг в Україні.
24. Особливості державного регулювання ринку послуг.
25. Економічні функції держави на ринку послуг.
26. Переваги держави на ринку послуг.
27. Недосконалості держави на ринку послуг.

28. Переваги та ризики корпоративного регулювання сфери послуг.
29. Необхідність та особливості громадського регулювання сфери послуг.
30. Роль некомерційного неурядового сектору у розвитку сфери послуг.
31. Особливості послуг на світовому ринку.
32. Сучасні тенденції світової торгівлі послугами.
33. Протекціонізм і фритредерство на ринку послуг.
34. Вплив ТНК на розвиток ринку послуг.
35. Регулювання світового ринку послуг.
36. Економічні відносини у сфері охорони здоров'я, освіти, культури.
37. Позитивні екстерналії на ринку соціально-культурних послуг.
38. Роль соціально-культурних послуг в інноваційному розвитку.
39. Закономірності розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці.
40. Роль освіти та охорони здоров'я в людському розвитку.
41. Локальні монополії на ринку соціально-культурних послуг.
42. Децентралізація розвитку сфери соціально-культурних послуг: переваги та ризики.
43. Особливості глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг.
44. Сутність, необхідність і форми партнерства університетів і бізнесу.
45. Суперечності та шляхи розвитку сфери соціально-культурних послуг в Україні.
46. Інформаційна та інтелектуальна економіка: сутність та основні риси.
47. Інформаційні та інтелектуальні послуги: загальне та особливе.
48. Особливості економічних відносин в інформаційно-комунікаційній сфері.

49. Віртуальна фірма, її відмінності від традиційної.
50. Мережева економіка: сутність та особливості.
51. Роль інформаційних та інтелектуальних послуг в інноваційному розвитку.
52. Консультаційні послуги як складова інтелектуальних та інформаційних послуг.
53. Особливості функціонування ринку ІТ- послуг.
54. Світові тенденції розвитку ринку ІТ-послуг.
55. Аутсорсинг як бізнес-практика на ринку ІТ-послуг.
56. Ризики розвитку ринку ІТ-послуг.
57. Шляхи розвитку сфери ІТ- послуг в Україні.
58. Особливості державного регулювання ринку ІТ-послуг.
59. Світові тенденції розвитку сфери консалтингових послуг.
60. Тенденції розвитку сфери консалтингових послуг в Україні.

ЗМІСТ

1. Загальні поради до вивчення навчальної дисципліни і підготовки до практичних занять.....	3
2. Плани практичних занять. Завдання для самостійної роботи.....	5
3. Список рекомендованої літератури.....	32
4. Використання Інтернету при вивченні економічної теорії сфери послуг.....	35
5. Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	38
6. Питання до заліку.....	39

Навчальне видання

Електронне видання

**ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
СФЕРИ ПОСЛУГ»**

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
заочної форми навчання

У к л а д а ч   КАМІНСЬКА Тетяна Михайлівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *О. І. Борисенко*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*